



DIMENZIJE I STRUKTURA OBRAZOVANJA ZA MEDIJE¹

Milica Andevski², Jasmina Arsenijević³

Rezime: U radu se analiziraju uslovi artikulacije percepcije i koordinate učenja i obrazovanja pojedinaca, u kontekstu snažnih društvenih preloma koji stvaraju mediji i nove informacione tehnologije. Predstavljamo model obrazovanja za medije koji se bazira na strukturalnoj teoriji obrazovanja, koji pod obrazovanjem podrazumeva kompleksne, samorefleksivne procese učenja i orijentacije. Obrazovanje se iz ove perspektive razume kao proces u kome se postojeće strukture i obrasci uređenja sveta menjaju i preuređuju kroz kompleksnu percepciju sveta i sebe samog. U ovom procesu mediji igraju centralnu ulogu kao mesto manifestacije i artikulacije pogleda na svet. Prikazani model zasniva se na pitanjima Imanuela Kanta, kao početnom tačkom analize dimenzija medijskih formi artikulacije. Na oblasti interneta, pokazali smo kako nastaju novi formati orijentacije i načini subjektivizacije.

Ključne reči: obrazovanje za medije, artikulacija, internet.

DIMENSIONS AND STRUCTURE OF MEDIA EDUCATION

Summary: The paper presents an analysis of the conditions of perception articulation and the coordinates of learning and educating individuals, in the context of profound social changes created by media and new information technologies. The model of media education based on structural theory of education is presented, while education is considered as complex, self-reflexive process of learning and orientation. Education, from this perspective, is understood as the process where the existing structures and patterns of the world order are changed and rearranged through the complex perception of the world and oneself. In this process, the media plays central role as a place of manifestation and articulation of the view of the world. The presented model is based on the questions of Immanuel Kant, as the starting point of the analysis of the dimensions of media articulation forms. We have shown how new orientation formats and subjectivisation manners are generated in the field of the Internet.

Key words: media education, articulation, Internet.

¹ Rad je nastao kao rezultat istraživanja u okviru Projekta **Digitalne medijske tehnologije i društveno-obrazovne promene** (Projekat br. 47020) koji se realizuje uz finansijsku podršku Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije za period 2011-2014.

² Prof. Dr Milica Andevski, Filozofski fakultet, Novi Sad, e-mail: andevski@ff.uns.ac.rs

³ Jasmina Arsenijević, profesor strukovnih studija, Visoka škola za obrazovanje vaspitača u Kikindi, e-mail: minapane@open.telekom.rs

1. UVOD

Termin „obrazovanje za medije“ sve više se etablira u teorijskim raspravama u oblasti obrazovanja, medija, kulture. U slaganju reči „mediji“ i „obrazovanje“ se nagoveštava da su procesi obrazovanja i subjektivizacije načelno već utisnuti u medijski oblikovanom kulturnom životu i u medijskim interaktivnim odnosima (Aufenanger 2000; Marotzki 2004). Ovakvo utemeljenje pridodaje i zadatak konceptu obrazovanja za medije, da aspektima medijskog, u spoju sa obrazovanjem, obezbedi sistematičnu, teorijski i istraživački oblikovanu vrednost. U osnovi se radi o oblikovanju modela medijskog obrazovanja koji se bazira na strukturalnoj teoriji obrazovanja, a obrazovanje razume kao kompleksni, samorefleksivni proces učenja i orijentacije. Obrazovanje se iz ove perspektive ne može razumeti kao rezultat ili stanje, nego se mora shvatiti kao proces, u kome pojedinac postojeće strukture i obrasce uređenja sveta menja i preuređuje kroz kompleksnu percepciju sveta i sebe samog (Marotzki 2004).

Time se postavljaju dve granične linije: prva odvaja formalno tumačenje obrazovanja od materijalnih teorija obrazovanja, pa se obrazovanje razume kao rezultat suprotstavljanja kanonskim književnim delima; druga se može specifikovati kao strukturalni koncept obrazovanja, nasuprot manje refleksivnim formama učenja, utoliko što uključuje posebno kompleksne forme učenja (Bateson 1981). Dok učenje u klasičnom tumačenju ima za cilj stvaranje dostupnog znanja, dotle su procesi obrazovanja označeni kroz kontekstualizaciju, fleksibilnost, decentralizaciju i pluralizaciju obrazaca znanja i iskustava, znači kroz otvaranje oblasti neodređenosti.

Ova jasna razlika između znanja i obrazovanja, ukazuje na naučno-teorijsko pozicioniranje, naime, procesi obrazovanja ciljaju na stvaranje orijentacionog znanja. Dobijanje i prerađivanje informacija nije identično sa obrazovanjem. Potrebna je refleksivna integracija ovih informacija u sopstvene stavove i stavove sveta individue. Procesu obrazovanja se u ovom smislu uvek razumeju kao procesi subjektivizacije, jer oni proizvode nove i kompleksnije načine odnosa kako na samog sebe, tako i na, okruženje i spoljašnji svet.

Mediji ovde igraju centralnu ulogu, jer oni kao mesto manifestacije i artikulacije pogleda na stvarnost, uključuju i element otuđenja, samim tim i distanciranja. Sposobnost da se izvrši ostvarenje orijentacije predstavlja - naročito u uslovima našeg složenog, globalizovanog društva - preduslov za socijalnu i kulturnu participaciju, suočavanje sa svakodnevnim situacijama kao i oblikovanje života. Istovremeno su mediji zarobili čovekovu svakodnevnicu, prvo u obliku masovnih medija, a potom i u vidu novih informacionih tehnologija, koji čine nerazdvojni deo. Tu se radi o pojmu koji je koristio Jan Assmann, o kulturnoj formaciji kojoj pripadaju nove informacione tehnologije, kao na primer internet (Assmann 1997).

2. ODNOS PREMA ZNANJU, DELOVANJU, GRANICAMA I SAMOM SEBI

Još od sedamdesetih godina, u literaturi nailazimo na podatak da se u modernom društvu povećava jaz između dostupnog i orijentacionog znanja (Mittelstrass 2001). Moderno društvo je jako u akumulaciji dostupnog znanja ali slabo u razvijanju orijentacionog. Ono što je tehnički moguće, sa jedne strane i dozvoljeno u moralnom pogledu, sa druge strane, sve se manje jedno s drugim slaže. Za pedagošku nauku je razjašnjenje odnosa između dostupnog i orijentacionog znanja u visokosloženom društvu postalo centralni zadatak. Time je pitanje, da li znanje ima orijentacionu funkciju, jednako pitanju da li ima obrazovnu funkciju. Orijetaciono znanje se ne može postići povećanjem dostupnog

znanja. Što smo bogatiji informacijama i znanjem, to smo siromašniji po pitanju orijentacione kompetencije. Na ovu kompetenciju se odnosi pojam obrazovanje (Mittelstrass 2002).

Iz ovih činjenica je jasno da se društveni tokovi ostavljaju posledice ž u svakodnevici ljudi i na način učenja i ostvarenja orijentacije. S obzirom na raznolikost medijski posredovanih informacija, pojedinci treba da izgrade znanje da bi mogli da delaju i da preuzmu odgovornost za svoje učenje i kvalifikaciju. Ovde se ističu elementi: orijentacija kao sposobnost suočavanja sa nepredviđenim, fleksibilnost i tentativitet – otvorenost za nove situacije, sposobnost kultivisanosti intuitivnog, očekivanje nepredviđenog.

Procesi obrazovanja u smislu strukturalne teorije obrazovanja u globalizovanim i transkulturalnim društvima najviše su usmereni na odnos prema nepoznatom. Refleksivne opcije orijentacije u ovom smislu razvijaju svoju relevantnost u različitim oblastima svakodnevice i mi ćemo ih ovde predstaviti u odnosu na četiri najbitnija pitanja, na kojima je Kant (1977) formulisao svoju Logiku - Šta mogu da znam? Šta treba da radim? Čemu treba da se nadam? Šta je čovek?

Tako možemo razlikovati četiri osnovne dimenzije orijentacije:

1. U oblasti znanja – kao okvir i kritička refleksija na uslove i granice znanja.
2. U oblasti delanja – kao pitanje etičkih i moralnih principa nekog delanja, naročito posle gubitka tradicionalnih obrazaca.
3. U oblasti transcencije i granica - kao odnos sa tim što racio ne može da detektuje.
4. Pitanje o čoveku kao refleksija na subjekta i pitanje o sopstvenom identitetu.

2.1. Šta mogu da znam?

Prvo pitanje se odnosi kod Kanta na procenu izvora ljudskog znanja, metafiziku. S obzirom na poplavu informacija koje dolaze preko interneta, čini se da je upravljanje informacijama i znanjem kao i kritički odnos prema izvoru informacija kao metakompetencija od vitalnog značaja. Puka informisanost i saznanje moraju da se prenesu na kritičku refleksiju. Prva dimenzija medijskog obrazovanja preuzima prvo Kantovo pitanje, Šta mogu da znam, i ima za cilj refleksiju nastanka i punovažnost informacija i znanja, najzad samu refleksiju temelja znanja. Znanje može, u ovom smislu i da se medijski prezentuje, u određenom audio-vizuelnom formatu, npr. u formi interneta, filma...

2. Šta treba da radim?

Drugo pitanje Imanuela Kanta se odnosi na procenu količine moguće i dobre upotrebe znanja (moral). S obzirom da znanje i delanje nisu identični, nastaje problem, da li čovek treba da radi sve što može da radi. Generalno se može reći da obrazovanje podrazumeva odnos čoveka prema sebi, drugima i prema prirodi, što u principu obuhvata odgovornost (Klafki 1985). Ova druga dimenzija obrazovanja za medije cilja na refleksiju opcija delanja u zajedničkom i društvenom kontekstu. Orijetacija rezultira u delovanju, potencijal refleksije se proteže na pravce delovanja, pri čemu se uvek naglašava obrazovanje svesti koja osposobljava čoveka da razumno dela u osetljivim uslovima.

3. Čemu da se nadam?

Treće pitanje se kod Kanta odnosi na procenu granica razuma, religiju. Obrazovanje sadrži u sebi samoorijentaciju ali i orijentaciju ka svetu - transcenciju, npr. u obliku religije,

mitova ili magijskih sadržaja ali i u drugim oblicima. Ovde se radi o osetljivim opisima kako čovek rukuje međunarodnim iskustvima i odnosima, kako fleksibilno ili restriktivno povlači takve granice, kako rukuje kulturnim i tehnološkim pomeranjem granica, da li ih doživljava kao izazove ili kao nepremostive barijere, da li ih prihvata ili odbija. Ekspanzija složenosti i ograničenost sredstava primorava na priznanje granica.

4. Šta je čovek?

Ovo poslednje pitanje se kod Kanta odnosi na procenjivanje antropološke stvarnosti čoveka. Sva tri delimično prerađena pitanja vode ka ovom četvrtom: Suštinski sve ovo se može uračunati u antropologiju, jer se prva tri pitanja odnose na poslednje, centralno pitanje koje zavisi s jedne strane od osnovnog razumevanja, koje imamo o ljudima, zapravo osnovno razumevanje ljudskog postojanja uopšte, a s druge strane od biografsko-analitičkih nivoa svakog identiteta pojedinaca, koji moraju biti predstavljeni u biografskom radu. U tzv. refleksivnoj moderni ovaj smisao za orijentaciju igra bitnu ulogu. Novi kvalitet procesa obrazovanja danas se sastoji iz toga da se sve elementarne životne odluke refleksivno vezuju na biografiju, prikupljaju i sprovode kroz socijalne kontekste zajednice. Refleksija na takve procese biografizacije, s obzirom da je izazvana različitim medijima, ostvaruje se, i putem medija, čini važnu dimenziju modernog obrazovanja za medije.

Iz navedenog nam se nameće i centralni pojam, postavljen u vidu pitanja, kako se može adekvatno tematizovati medijsko u kontekstu obrazovno-teorijsko orijentisanog interesa za saznanjem.

3. ZNAČAJ MEDIJSKE ARTIKULACIJE ZA IZGRADNJU ORIJENTACIONOG ZNANJA

Mediji igraju centralnu ulogu u izgradnji orijentacionog znanja i imaju veliki udeo u opcijama i mogućnostima obrazovanja. To je očigledno za internet, koji je proizveo nebrojne nove mogućnosti da se učestvuje i artikuliše na različitim nivoima. Kompleksni, interaktivni medijalni formati kao internet, sadrže visoki refleksivni potencijal, strano iskustvo čine razumljivim i preglednim, tematizuju načine biografizacije, pregovaraju o etičkim paradoksima itd. Procesi obrazovanja se moraju u smislu medijske participacije razumeti kao procesi učešća u deliberativnoj javnosti (Klafki 1985). Aktivno učešće u društvenim diskursima i procesima rasprava uslovljava sposobnost artikulacije sopstvene perspektive, koja se u različitim socijalnim arenama izvodi ili obavlja, kao i sposobnost priznavanja artikulacije razumevanja drugih.

Artikulacija je jedan samo-reflektujući proces, onaj ko artikuliše, tumači svoje kvalitativno iskustvo, unosi ga u jezik, sliku, muziku ili bilo šta (Jung 2005). Ljudske artikulacije se odvijaju na različitim nivoima, ne samo na refleksivno-jezičkim, već i u medijskim i estetskim formama izražavanja, koje se ispoljavaju u diskursivnom kontekstu odnosno u socijalnim arenama. Diskurs je tematizovan kao multimedijalna artikulacija iskustvenih oblasti. Naglašavanje multimedijalne artikulacije ljudi dozvoljava da se odobri sistematski i nezamenljivi status u novim medijskim načinima komunikacije.

Pojmom artikulacije su povezana dva bitna aspekta. S jedne strane imamo individualni proces artikulacije koga prati uobličavanje, na primer estetski način delovanja, koje sadrži refleksivni potencijal, ali i element distanciranja. Drugo, same artikulacije pokazuju manje ili više izražajni sadržaj, njihovo sprovođenje u socijalnim prostorima izaziva reakciju socijalnog okruženja. Potencijal obrazovanja leži u susretu sa artikulativnim izrazima,

naročito u slučaju razrađenih kulturnih ili subkulturnih složenih poruka. Iz perspektive obrazovanja za medije, treba analitički spoznati refleksivne potencijale medijskih oblasti i medijskih oblika artikulacije u pogledu na dimenzije orijentacije i proceniti njihovu obrazovnu vrednost. Ovde se manje radi o sadržajima medija, a više o njihovom strukturalnom aspektu – u smislu analize strukturalnih uslova procesa refleksivnosti. Ovde ćemo razjasniti internet kao medijsku oblast velike, aktuelne relevantnosti.

4. OBRAZOVANJE ZA MEDIJE NA PRIMERU INTERNETA

Internet je već u 90-tim godinama bio medij (naročito zbog svojstva platforme za Online-Communities i Online-Forums) sa jasnim obrazovnim potencijalom, tako da najnoviji razvoj predstavlja povećanje kako kvaliteta tako i vrednosti potencijala obrazovanja. Opcije za učešće u multimedijalnim artikulacijama u Weblog-u, Wiki-ju i socijalnim mrežama, na sajtovima Photo- i Videosharing (kao što je youtube.com) i u novim „Microblogging“ i „Lifeloggging“ mrežama (kao što je twitter.com) su još uvek u fazi eksploracije i ekspanzije.

U odnosu na dimenziju znanja ističemo dva fenomena, označena pojmovima sindikacija i kolaborativna generacija znanja. Pod sindikacijom se podrazumeva jedno od najistaknutijih obeležja današnjeg WWW, naime oslobađanje saopštenih sadržaja od forme i mesta njihove prezentacije. Jednostavno strukturisani formati razmene (kao RSS, Really Simple Syndication) dozvoljavaju automatizovano širenje i skupljanje (agregaciju) medijskog sadržaja. Na ovaj način se News i Blog prilozima u formi strukturisanih „komadića informacija“ jednostavno šire i stalno javljaju i preuzimaju u novim kontekstima. Svaka informacija se može javiti u najrazličitijim kontekstima i tako se dekontekstualizacija i rekontekstualizacija raspoloživog znanja dovodi do pravila u WWW. Ovde su spojene praksa kritike, proširenja i komentarisanja, u vidu diskusije o aktuelnim temama i porukama na poznatim blogovima (tzv. „A-Blogs“, čiji se prilozima pojavljuju na drugim blogovima i portalima kao srodne teme, i ovde su ponovo rekontekstualizovani, označeni i komentarisani). Stoga se radikalno menja stav prema znanju u kontekstu poređenja Web 2.0 sa upotrebom klasičnih medija.

Drugi relevantni primer predstavlja Wikipedia kao kolaborativni megaprojekat. Ona je oličenje niza ponuda socijalnih mreža, kod kojih je iscrpljen cilj izgradnje ličnih obrazovnih orijentacija i aktivnog učešća u izgradnju emergentnih kolaborativnih oblasti znanja. Zajednički rad u Wikipediji zahteva stalnu razmenu autora i administratora, primarno po načinu rada i sadržaju. Kao rezultat nastaje jedna visoko fluidna i uveliko deliberativna mreža znanja (čiji unos može da se promeni u bilo kom trenutku i u bilo kojoj količini). Kako za pasivne tako i za aktivne korisnike Wikipedije se znatno menja stav o znanju u poređenju sa upotrebom klasičnih medija – u ovom slučaju klasičnih enciklopedija, stoga je uvek potrebna konkurentna orijentacija o predstavljenim sadržajima znanja (kritika izvora, test i diskusija stanja unosa i prethodnih verzija). Upravo u ovome leži obrazovna vrednost.

Internet je proizveo neverovatnu raznovrsnost javnih i kolektivnih formi sećanja. Ovde možemo razlikovati (najmanje) tri fenomena: prvo kolektivne forme sećanja na zajedničkim virtuelnim mestima kao što su memorial sites, drugo medijalno povezivanje individualnih-biografskih i kolektivnih sećanja u kontekstu participativnih sajtova, treće individualne ponude biografizacije koje nastaju iz medijalnih ponuda artikulacije (Jörissen/Marotzki 2007). Obrazovna vrednost je u mogućnosti sticanja novog, proširenog pogleda na partikulaciju vlastitog života u oblasti kolektivnog iskustva. Sajtovi kao miomi podstiču svoje atraktivne formate da sprovedu tekstualizaciju sopstvenih životnih događaja. Oni su kroz mogućnost beleženja, kao npr. na weblogs, prezentovani javnosti, forma

interpunkcije vlastite životne priče. Konačno, vlastita biografija može da se vidi iz perspektive događaja, koji su relevantni za veliki broj ljudi, a obrazovni potencijal leži u iskustvenim efektima diferencije koja ima visoki potencijal refleksije.

5. ZAKLJUČAK

Mediji i nove informacione tehnologije ne menjaju samo načine percepcije ljudi već i njih same. One menjaju i koordinate za procese učenja i obrazovanja. Ovde imamo model koji preuzima Kantova pitanja kao početnu tačku analize dimenzija obrazovanja medijskih formi artikulacije. Menjaju se osnovne koordinate učenja i obrazovanja kroz društvene prelome da tako možemo pronaći i uslove artikulacije. Na oblasti interneta, pokazali smo kako nastaju novi i inovativni formati orijentacije i načini subjektivizacije. Pod obrazovanjem za medije u ovom smislu podrazumevamo strukturalne promene obrazaca u odnosu na svet i sebe samog indukovane u, i kroz medije.

5. LITERATURA

- [1] Assimann, J. (1997). *Das kulturelle Gedächtnis. Schrift, Erinnerung und politische Identität in frühen Hochkulturen*, München: C.H. Beck.
- [2] Aufenanger, S. (2000). Medien-Visionen und die Zukunft der Medienpädagogik. Plädoyer für Medienbildung in der Wissensgesellschaft. U: *Medien Praktisch* 24 (2000) 1, pp. 4-8.
- [3] Bateson, G. (1981). *Ökologie des Geistes: Antropologische, psychologische, biologische und epistemologische Perspektiven*, Frankfurt/M.: Suhrkamp.
- [4] Jörissen, B./Marotzki, W. (2007) Neue Bildungskulturen im „Web 2.0“: Artikulation, Partizipation, Syndikation. U: Gross, F.von./Marotzki, W./Sander, Internet-Bildung-Gemeinschaft. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften. pp. 203-225.
- [5] Jung, M. (2005). „Making us explicit“: Artikulation als Organisationsprinzip von Erfahrung. U: Schlette, M./Jung, M. (Hg.) *Antropologie der Artikulation. Begriffliche Grundlagen und transdisziplinäre Perspektiven*. Würzburg: Königshausen & Neumann. pp.103-142.
- [6] Kant, I. (1976) *Logika: priručnik za istraživanja*. Beograd: Grafos.
- [7] Klafki, W. (1985) *Neue Studien zur Bildungstheorie und Didaktik: Beiträge zur kritisch-konstruktiven Didaktik*, Weinheim, Basel: Beltz.
- [8] Marotzki, W. (2004). Von der Medienkompetenz zur Medienbildung. U: Brödel, R./Kreimeyer, J. (Hg.) *Lebensbegleitendes Lernen als Kompetenzentwicklung. Analysen-Konzeptionen-Handlungsfelder*. Bielefeld: Bertelsmann, pp. 63-74.
- [9] Mittelstrass, J. (2001). *Wissen Und Grenzen. Philosophische Studien*. Frankfurt: Suhrkamp.
- [10] Mittelstrass, J. (2002). Bildung und ethische masse. U: Killius, N./Kluge, J./Reich, L. *Die Zukunft der Bildung*. Frankfurt/M. Suhrkamp. pp. 151-170.
- [11] Müller, H., Stravoravdis, W. (2007). *Bildung im Horizont der Wissensgesellschaft*. Wiesbaden.
- [12] Tänzler, D., Knoblauch, H., Soeffner, H.G. (2006). (Hrsg) *Zur Kritik der Wissensgesellschaft*. Konstanz: UVK Verl.- Ges.
- [13] Willke, H. (1999). Die Wissensgesellschaft. U: Pongs, A. (Hg.) *In welcher Gesellschaft leben wir eigentlich?* Bd. 1. München: Dilemma, pp. 259-280.